

УДК 140.8:316.3

О. В. Попович,

кандидат педагогічних наук, доцент

Маріупольський ДВНЗ "Приазовський державний технічний університет"

ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

На основі психологічного та культурологічного підходів досліджено сутність феномена креативності.

Виявлено, що поняття "креативність" особистісно зорієнтоване, тоді як "творчість" вказує на реальну діяльність та її результати. Існуючі психологічні концепції до аналізу креативного потенціалу особистості зосереджені на інтерпретації феноменології творчої обдарованості, зокрема, на проявах дивергентного мислення, актуалізації інтелектуальної активності, на інтегрованих якостях творчої особистості. В культурологічному дискурсі на перший план виходить не створення матеріальних речей, продуктів чи то процес їх створення, а суб'єктивне пізнання індивідом феноменальної та змістової сутності світу. Креативність є складною інтегративною характеристикою особистості, що ґрунтується на виявленні взаємозв'язків тих психічних явищ, які найбільш повно відображають її творчі риси. Структуру креативності складають мотиваційні, інтелектуальні, комунікативні, емоційні компоненти цього новоутворення.

Ключові слова: творчість, креативність, креативна діяльність, креативний потенціал, особистість, культуротворчість, глобалізація.

Актуальність теми дослідження обумовлюється глобалізаційними процесами, в результаті яких радикально змінюються культурні виміри людської діяльності. В умовах підвищення цінності і значущості людського, інтелектуального, культурного та інших видів капіталів гостро постає проблема визначення факторів актуалізації креативного потенціалу особистості, яка може зробити свій творчий внесок у розбудову суспільства знань.

Ступінь наукової розробки проблеми. У ХХ ст. – особливо впродовж другої його половини – відомі зарубіжні автори, насамперед, Г. Айзенк, Д. Векслер, А. Маслоу, Р. Стенберг, П. Торренс, В. Франкл, перейшли від аналізу процесу творчості індивіда до вивчення його творчих здібностей (обдарованості), які вбачалися в здатності до продукування принципово нових ідей, або креативності (від лат. creatio – "створення").

У психологічній літературі другої половини ХХ ст. значно розширене коло проблем, пов'язаних з феноменом "креативність". Аналітичний огляд дослідницьких висновків показав, що начального розв'язання креології потребують такі питання: місце креативності в структурі творчого потенціалу особистості (Д. Богоявленська, А. Маслоу, О. Солдатова, Н. Хазратова, І. Цхай та ін.); ступінь усвідомлення індивідом проявів власної креативності (М. Гнатко, В. Козленко, Я. Пономарьов та ін.); витоки та рівні розвитку креативності (З. Денисова, Л. Орбелі, О. Тихомиров та ін.); значення вікового цензу для творчої продуктивності (І. Алло, В. Біррен та ін.); зв'язок креативності з особистісними якостями індивіда (Ф. Баррон, Д. Ерк та ін.); вплив емоцій на творчу діяльність (Л. Малімон, А. Осборнта ін.); вивчення пріоритетності креативності (Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, В. Русалов та ін.); діагностика рівня креативності особистості та її прогнозування (Е. де Боно, М. Воллах, Дж. Гілфорд, Л. Єрмолаєва-Томіна та ін.).

Існують розбіжності і стосовно динаміки креативного процесу: одні дослідники (Ф. Баррон, Р. Стернберг, Т. Гардиф, Д. Харрінгтон), називаючи його "дозріванням ідеєю", вважають тривалим, а інші (Х. Грубер, С. Девіс, М. Шикшентмихалій) стверджують, що цей момент креативного процесу не що інше, як інсайт, хоча і саме поняття інсайту, визначають дуже по-різному: від зведення загалом креативного процесу до творчого осяяння (евтіка) (С. Тейлор, Д. Фельдман) і до відновлення його унікальної ролі (Р. Візберг).

Важливе значення в дослідженнях креативного виміру особистості зазвичай надається цілепокладанню, яке також трактується по-різному: найчастіше вчені (Ф. Баррон, Х. Гарднер, Х. Грубер, Д. Перкінс, Д. Харрінгтон, М. Шикшентмихалій) вбачають у творчому процесі свідому спробу індивіда збагатити набуті знання, щоб подолати перепони, вийти за межі досягнутого, тобто, йдеться про дієву активність пошуку у проблемному полі. Натомість інші дослідники (Р. Джонс, П. Ленглі, С. Тейлор, Д. Фельдман) відстоюють несвідомий характер творчості, розглядаючи креативні набутки як збіг випадковостей у цьому процесі. Нейтральнішою є третя точка зору (Ф. Баррон, Р. Візберг, Х. Гарднер, П. Торренс), згідно з якою креативний процес стимулюється досвідом попередніх невдалих спроб пояснити або підтвердити новаційну гіпотезу, або потребою особистості методом спроб і помилок здійснити задум і заспокоїти розбурхану свідомість. Отже, дослідження питання креативності особистості залишається розпорошеним і концептуально неузгодженим. Розуміючи, що в межах однієї статті важко подати цілісну концепцію сутності креативного потенціалу особистості, автор ставить за **мету** на основі психологічного та культурологічного підходів дослідити сутність феномена креативності та виявити чинники, що визначають можливість здійснення креативної діяльності особистості.

Застосовуючи *психологічний підхід* до вирішення поставленої мети, варто зупинитися на вихідному понятті цього дослідження – понятті творчості.

Як вказується в психологічному словнику, "творчість...передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, знань та вмінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих якостей особистості визначило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлених компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самоактуалізації, у розкритті та розширенні власних здібностей до творення" [1: 380].

У творчості варто вбачати не тільки зовнішню, а особливо внутрішню активність, при цьому творчий процес варто розглядати як ментальний акт творіння. Зовнішня активність є об'єктивізацією продуктів свідомості. Такий стан є наслідком впливів глобалізації, яка відображає змінність масштабів творчого процесу. Він набуває не тільки особистісного, а й інтерсуб'єктивного виміру. Узагальнити це положення можна в твердженнях, що зазначені нижче.

3-поміж таких факторів, що визначають можливість здійснення творчої діяльності, сучасний дослідник О. Лоцилін називає потреби, здібності та інтереси особистості [2]. Підтверджуючи цю думку, Г. Дилигенський наголошує, що людина нічого не робить і не буде робити без наявності потреб [3: 111-123]. Цей постулат викладений відповідно і в теорії настановлення відомим грузинським психологом Д. Узнадзе, який вважав витоком будь-якої активності потреби в широкому сенсі цього поняття – як усе те, що потрібне організму, але чого він у певний час не має.

У більшості російських та вітчизняних робіт з психології творчості креативність визначається, наприклад, як "рівень творчої обдарованості, здібності до творчості, що складає відносно стійку характеристику особистості" [1: 173]. В унісон звучить тлумачення креативності з точки зору здібності до творчості, надане В. Дружиніним: креативність – "...загальна здібність до творчості, характеризує особистість загалом, проявляється в різних сферах активності, розглядається як відносно незалежний фактор обдарованості..." [4: 353].

Зрозуміло, що в наведеному дискурсі креативність використовується як термін, що за своїм значенням є синонімічним терміну "творчість". Проте багато дослідників заперечують можливість ототожнення понять "креативність" та "творчість". Зокрема, відомий лінгвіст І. Милославський наголошує, що терміном "креативний" позначається творчість, що "не тільки висуває ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату". На думку мовознавця, "...саме життя вимагає розрізняти творчість-1 – "процес створення нових ідей та продуктів" і творчість-2 – "результат створення на основі нових ідей кращих умов життя людей". Залишаючи за словом "творчий" загальне, неподілене значення і творчості-1, і творчості-2, слово "креативний" налаштоване називати лише творчість-2 [5].

Таким чином, важливо наголосити на особливому понятті – "креативність" (у значенні "творча здібність"), що було уперше застосоване в 1922 р. американським ученим Д. Томпсоном для позначення здатності людини виходити за межі стереотипних способів мислення.

Д. Томпсон розглядав креативність як максимальний рівень розвитку природних талантів. Проте широке вивчення здібності до творчості було розпочате через чверть сторіччя – після звернення 1949 року президента Американської психологічної асоціації Дж. Гілфорда, в якому вчений окреслив коло питань щодо спроможності людини до творчості та увів до наукового обігу поняття "креативність" – загальна здібність до творчості.

У своїх працях Дж. Гілфорд визначив креативність як самостійний фактор, що знаходить прояв у здібності людини до породження незвичайних ідей, знаходження оригінальних рішень, відхилення від традиційних схем мислення; [6: 173] і започаткував підхід до розуміння обдарованості (творчих здібностей) як сукупності творчих рис, що виступають як природна даність.

Наголошувалося на тому, що креативність може знаходити прояв у мисленні, відчуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, таких, як здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації, тощо. Все це може характеризувати як саму особистість, так і продукти або результати її діяльності та процес їх створення, що цілком відповідає змісту терміна "creativity" – "креативність" (creative (англ.) – "творчий"; creation (англ.) – створення; витвір (науки, мистецтва); результат діяльності мислення; формування; складення; creativity (англ.) – "творча діяльність") – термін, яким в англійській літературі позначається все, що причетне до створення нового.

Дж. Гілфорд розрізняв два види мислення, а саме: конвергентне, що спрямоване на аналіз наявних засобів розв'язання завдання з метою обрання оптимального правильного, та дивергентне, що спрямоване на генерування множини логічних засобів розв'язання завдань, і визнавав перший базисом інтелекту. Натомість дивергентне мислення, що детермінує творчі досягнення, Дж. Гілфорд вважав засадою креативності.

Наведена вище концепція Дж. Гілфорда, що отримала розвиток у працях іншого американського психолога П. Торренса, набула надзвичайної популярності у всьому світі, насамперед, завдяки простоті вихідної ідеї [7: 156]. Дослідники виокремлювали вербальну креативність, образну креативність та окремі креативні здібності, які розглядалися як критерії феномену креативності, а саме: оригінальність (здібність до продукування віддалених асоціацій), семантична гнучкість (здібність вбачати головну властивість об'єкту та пропонувати нові способи його використання, тобто породжувати ідеї в

нерегламентованій ситуації); образна адаптивна гнучкість (здібність побачити нові ознаки і нові можливості використання об'єкту).

Дж. Гілфорд не включав загальний інтелект до креативності, натомість розробив методи кількісного дослідження здібностей, застосування яких в експериментальній роботі виявило високу кореляцію рівня інтелекту (IQ) та рівня креативності. Узагальнення результатів численних досліджень привело до формулювання лінійної залежності: що вищий рівень інтелекту досліджуваних, то вищі їх показники за тестами креативності. Г. Айзенк навіть відмовився виокремлювати креативність як особливу здібність, оскільки вона є залежною від загального інтелекту [8: 111-131]. За слушним визначенням В. Дружиніна, здійснилася редукція креативності до інтелекту [4: 170], і впродовж кількох десятиліть і у психології переважав підхід, у межах якого рівень творчої обдарованості пов'язувався з рівнем інтелекту.

Проте, вихідна ідея попереднього дослідження феномену креативності була поставлена під сумнів внаслідок низки проведених експериментів, автори яких довели, що існуючі уявлення про співвідношення креативності та інтелекту не є лінійно залежними, зокрема, рівень інтелекту корелює з креативністю до певної межі, а надто високий інтелект заважає креативності.

З огляду на ці результати, П. Торренс запропонував теорію інтелектуального порогу, згідно з якою за рівнем розвитку інтелекту (IQ) нижче за 115-120 балів інтелект і креативність утворюють єдиний фактор, а за рівнем розвитку інтелекту понад 120 балів – творчі здібності та інтелект стають незалежними факторами.

З появою факторної моделі, запропонованої американським психологом Ч. Спірменом, інтелект розглядається як система відповідних навичок, що набуваються індивідом у його діяльності протягом життя, до структури якого належать загальний інтелект, числовий, просторовий, вербальний фактори, та креативність, яка розглядається окремо. Під індивідуальною креативністю, вербальною та невербальною, Ч. Спірмен розуміє здатність породжувати множину оригінальних продуктів (висловлювань, гіпотез тощо). На відміну від загального інтелекту, креативність розглядається як менш генетично детермінована і більш залежна від досвіду взаємодії індивіда з соціальним середовищем [9].

Дослідження креативності з позиції розуміння цього феномену як функції інтелекту залишаються не менш актуальними й тепер. Прикладом цього слугує концепція послідовників Гілфорда – Торренса, М. Воллаха та Н. Когана, які розглядають взаємозв'язок креативності та інтелекту не тільки на рівні якостей особистості, але й на рівні пізнавального процесу. Іншим прикладом може бути думка Д. Векслера про інтелект і креативність як єдину людську здатність вищого рівня.

За Р. Стернбергом, креативність визначається взаємообумовленими факторами – високим рівнем інтелектуальних здібностей людини, її знань, стилю мислення, якості індивідуальних рис, мотивації, далекозорістю сприйняття зовнішнього середовища. Складовими інтелекту виступає, по-перше, синтетична здатність виходити за межі повсякденної свідомості і полягає в новому баченні проблеми. По-друге, аналітична здібність виявлення тих ідей, що заслуговують на подальший розвиток, та, по-третє, практичне вміння наведення аргументації для переконання інших у цінності ідей. Визначальними у творчому процесі є інтелектуальні здібності.

Важливим, на наш погляд, є розуміння того, що окремі компоненти, відповідальні за творчість, взаємодіють між собою, зазвичай істотно підвищуючи рівень креативності. Синергія дії цих компонентів може навіть компенсувати недостатність розвитку деяких з них. Зокрема, взаємодія інтелекту з мотивацією може компенсувати відсутність творчого середовища, без якого прояв креативності неможливий.

Привертає увагу наведена в дослідженнях Д. Богоявленської концепція інтелектуальної активності, в якій головною ознакою та одночасно фактором, що зумовлює творчу обдарованість, вбачається здібність особистості до саморозвитку; вона не зводиться лише до ознак інтелекту, а є якістю особистості як цілого і виступає як наслідок взаємодії когнітивної та афективної сфер у їх єдності. Підкреслюючи значення внутрішньої детермінації для пояснення феномену творчості, авторка стверджує, що, хоча зовнішня детермінація завжди має місце і стимулює діяльність, творчість народжується і "не всупереч зовнішній детермінації, і не з неї, а як розкриття потенцій особистості" [10: 63].

Подекуди творчі здібності трактуються і як генетично обумовлений компонент, який може бути розвинений за певних умов, незалежних від суб'єкта. Зокрема, А. Маслоу визначає креативність як творчу спрямованість, яка притаманна всім людям і є системною характеристикою особистості. У роботі "Далекі межі людської психіки" він зазначає, що "...проблема креативності – це проблема креативної особистості (а не продуктів креативної діяльності, не креативної поведінки тощо). Іншими словами, креативна особистість – це особливий ...різновид людини, а не просто людина, що набула певного нового вміння..." [11: 86-87].

У вітчизняній літературі радянських часів для позначення здібностей до створення нового, тривалий час використовувалися терміни "творчі здібності", "творча обдарованість" тощо, які поступово були витіснені терміном "креативність", який є калькою англійського слова "creativity" і в новітньому словнику іноземних слів та висловів визначається як творча, новаторська діяльність [12: 442].

Наслідком рецепції терміна "креативність" до вітчизняного наукового дискурсу творчості стала його особлива відмінність від західного у зв'язку з тим, що він містить одночасно і поняття "креативність", яке

за своїм значенням (залежно від контексту) є синонімічним терміну "творчі здібності", і поняття "творчі здібності", "творча обдарованість", "творчість" тощо. На жаль, подібно до західного наукового дискурсу, у вітчизняній науці також немає загальної концепції креативності.

Сучасний науковий дискурс та *культурологічна рефлексія*, враховуючи наслідки впливу глобалізації на культурні явища й феномени, визначає креативність як основу культуротворення. Креативність розглядається як творча діяльність (О. Брушлинський, В. Моляко, П. Якобсон), креативність ототожнюється з поняттям творчого процесу (Г. Драч, В. Конєв); розуміється не як процес, а як характеристика процесу, або особливість його протікання (Ю. Резнік); як характеристика життя людини (М. Холодна, Л. Шавініна), як особливий спосіб вирішення індивідом певних завдань (А. Матюшкін, О. Белова, І. Бурлакова) тощо. В окремих працях робиться наголос на зв'язку креативності з процесом соціальної адаптації, в інших – висловлюються думки про ознаку дезадаптованості, що притаманна творчим особистостям (Д. Богоявленська, В. Дружинін).

На наш погляд, цікавою є думка Б. Кононенко, який позначає креативність як "...характерну рису творчої особистості, що проявляється у зміні універсуму культури, спроможності здійснювати щось нове: нове рішення проблеми, новий метод та інструмент, новий витвір мистецтва" [13: 200].

Культурологічна проблематика вивчення креативного потенціалу особистості ширша за психологічну та психоаналітичну, утім осмислення зазначеної проблематики враховує той факт, що "...сама справді існуюча людина могла у своєму житті – за допомогою й при максимальній участі психологічного та гносеологічного знання і самопізнання – *доленосно відбутися*, креативно та творчо відповідаючи своєму ненав'язливому універсальному покликанню, своєму призначенню через *ненав'язливе покликання*" [14: 99]. Психологічне підґрунтя креативного потенціалу особистості в культурологічній рефлексії відображає індивідуальну творчу продуктивність як спроможність до творчості, як реалізація потенційної творчої можливості тощо.

Визначення онтологічного статусу креативних процесів культурологічній рефлексії акцентує увагу на цілеспрямованості діяльності суб'єкта творчості, спрямованої на реалізацію потенціалу креативності, на її формах та передумовах. Більш того, ідея креативності, на наш погляд, є (або має стати) сучасною світоглядною установкою культурологічної рефлексії над буттям людини в глобальному культурному середовищі, як така, що відповідає ситуації постмодерну, і є власне культурологічним баченням творчої діяльності людини, незалежно від рівня її буття та сфери її діяльності, зокрема мистецтва, науки, техніки, політики, економіки тощо. Показово, що в філософсько-культурологічній рефлексії креативний потенціал особистості відображає універсальну значущість культуротворчості. Так, В. Панченко вказує на невичерпний творчий потенціал людської праці, яка змінює і саму людину, і характер її предметно-практичної діяльності [15: 36-37]. Існує поняття "цілісне поле культури", введене В. Межуєвим стосовно ціннісно-аксіологічних та буттєвих (онтологічних) аспектів людської суспільної діяльності. Ми цілком поділяємо думку цього дослідника, оскільки філософське розуміння культури відповідає "суспільно-історичній та соціально-практичній позиції людини у світі, будучи налаштованим на перетворення його у "людський світ", у світ людини" [16: 308].

Підсумовуючи, маємо зробити такі **висновки**. Поняття "креативність" особистісно зорієнтоване, тоді як "творчість" вказує на реальну діяльність та її результати.

Існуючі психологічні концепції до аналізу креативного потенціалу особистості базуються на різних філософсько-методологічних засадах та зосереджені на інтерпретації феноменології творчої обдарованості, зокрема, на проявах дивергентного мислення, актуалізації інтелектуальної активності, на інтегрованих якостях творчої особистості. Незважаючи на певну обмеженість психологічного підходу, більшість концепцій креативності, що вбачають своїм предметом творчу особистість та її характеристики, збагатили сучасне знання про людину та її особистісні здібності, і мають суттєве значення для дослідження явища креативності в контексті глобалізаційних процесів, які позначають творення нового розуміння людської спільності, а саме: спільності, яка засновується на креативності.

У культурологічному дискурсі на перший план виходить не створення матеріальних речей, продуктів чи то процес їх створення, а суб'єктивне пізнання індивідом феноменальної та змістової сутності світу. Таким чином, розуміння креативності не може зводитися тільки до розкриття процесу створення.

Необхідною передумовою творчої діяльності індивіда є його здібність до креативності. При цьому креативність варто визначати як динамічну інтегративну сукупність особистісних якостей, що виступає детермінантою творчих проявів у всіх сферах людського буття.

Висновки. Проблема креативності є багатоаспектною та багатозаровою. Варто вбачати, що креативність це складна інтегративна характеристика особистості, яка ґрунтується на виявленні взаємозв'язків психічних явищ, що найбільш повно відображають її творчі риси. При цьому структура креативності повинна включати мотиваційні, інтелектуальні, комунікативні, емоційні та інші компоненти цього новоутворення.

Тому дослідження креативного потенціалу особистості в подальшому потребує ретельної розробки понятійного апарату філософської рефлексії, що уможливлуватиме вербалізацію та експлікацію креативного процесу, у ході якого формується сама особистість, котра вибудовує своє життя у формі життєвого шляху – саме це визначаємо як **перспективу подальших наукових досліджень**.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Краткий психологический словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского ; ред.-сост. Л. А. Карпенко]. – Ростов н / Д. : Феникс, 1999. – 431 с.
2. Лошчилін А. Н. Філософські основи теорії творчості / А. Н. Лошчилін. – М. : Всесвітній слідопит, 1988. – 346 с.
3. Ділігенський Г. Г. Проблеми теорії людських потреб / Г. Г. Ділігенський // *Вопросы философии*. – 1977. – № 2. – С. 111–123.
4. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – [3-е изд.]. – СПб. : Питер, 2007. – 368 с.
5. Милославский И. Г. Креативный или творческий? / И. Г. Милославский // *Известия*. – 2009. – 1 июня. – 3 с.
6. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // *Психология мышления* : [сб. пер. с нем. и англ.] / [под ред. А. М. Матюшкина]. – М. : Прогресс, 1965. – С. 433–456.
7. Оксфордский толковый словарь по психологии / [под ред. А. Ребера]. – М. : АСТ : Вече, 2002. – 592 с.
8. Айзенк Г. Интеллект : новый взгляд / Г. Айзенк // *Вопросы психологии*. – 1957. – № 1. – С. 111–131.
9. Баграмянц М. Л. Формирование психологической концепции одаренности : теоретико-историческое исследование : [монография] / М. Л. Баграмянц. – М. : МГТУ "МАМИ", 2008. – 303 с.
10. Богоявленская Д. Б. Что выявляют тесты интеллекта и креативности? / Д. Б. Богоявленская // *Психология : [журнал Высшей школы экономики]*. – 2004. – Т. 1, № 2. – С. 54–65.
11. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу ; [пер. с англ. А. М. Татлыбаевой ; науч. ред., вступ. ст. и коммент. Н. Н. Акулиной]. – СПб. : Евразия, 1999. – 432 с.
12. Новейший словарь иностранных слов и выражений / [сост. В. Серов]. – М. : АСТ ; Мн. : Харвест, 2002. – 976 с.
13. Кононенко Б. И. Большой толковый словарь по культурологии / Б. И. Кононенко. – М. : Вече : АСТ, 2003. – 512 с.
14. Батищев Г. С. Философская концепция человека и креативности в наследии С. Л. Рубинштейна / Г. С. Батищев // *Вопросы философии*. – 1989. – № 4. – С. 96–109.
15. Эстетика : [підручник] / [Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Д. Ю. ; за заг. ред. Л. Т. Левчук]. – [2-ге вид., доп. і переробл.]. – К. : Вища шк., 2006. – 431 с.
16. Межуев В. М. Культура как проблема философии / В. М. Межуев // *Культура, человек и картина мира* : [сб. ст.]. – М. : Наука, 1987. – С. 300–331.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kratkiy psikhologicheskiy slovar' (Short Psychological Dictionary) / [pod obshch. red. A. V. Petrovskogo, M. G. Yaroshevskogo ; red.-sost. L. A. Karpenko]. – Rostov na Donu : Feniks, 1999, 431 s.
2. Loshchilin A. N. Filosofskie osnovaniya teorii tvorchestva [Philosophical Foundations of Creativity Theory] / A. N. Loshchilin. – Moskva : Vsemirniy sledopyt, 1988. – 346 s.
3. Diligenskiy G. G. Problemy teorii chelovecheskikh potrebnostey [Problems of the Theory of Human Needs] / G. G. Diligenskiy // *Voprosy filosofii* [Philosophical Questions]. – 1977. – № 2. – S. 111–123.
4. Druzhinin V. N. Psikhologiya obshchikh sposobnostey [Psychology of General Abilities] / V. N. Druzhinin. – [3-e izd.]. – Sankt-Petersburg : Piter, 2007. – 368 s.
5. Miloslavskiy I. G. Kreativnyy ili tvorcheskyy? (Creative or Artistic?) / I. G. Miloslavskiy // *Izvestiya* [News]. – 2009. – 1 iyunya. – 3 s.
6. Gilford G. Tri storony intellekta (Three Sides of the Intellect) / G. Gilford // *Psikhologiya myshleniya* [Psychology of Thinking] : [sb. per. s nem. i angl. / pod red. A. M. Matiushkina]. – M. : Progress, 1965. – S. 433–456.
7. Oksfordskiy tolkovyy slovar' po psikhologii [The Oxford Dictionary of Psychology] / [pod redaktsiyey A. Rebera]. – M. : AST : Vechе, 2002. – 592 s.
8. Aizenk G. Intellect : novyy vzglyad [Intellect : A New Look] / G. Aizenk // *Voprosy psikhologii* [Philosophical Questions]. – 1957. – № 1. – S. 111–131.
9. Bagramyants M. L. Formirovaniye psikhologicheskoy kontseptsiiy odarennosti : teoretiko-istoricheskoye issledovaniye [Formation of the Psychological Concept of Talent : the Theoretical and Historical Research] : [monografiya] / M. L. Bagramyants. – M. : MGTU "MAMI", 2008. – 303 s.
10. Bogoyavlenskaya D. B. Chto vyyavlyayut testy intellekta i kreativnosti? [What Do Intellect and Creativity Tests Reveal?] / D. B. Bogoyavlenskaya // *Psikhologiya* [Psychology] : [zhurnal Vysshey shkoly ekonomiki]. – 2004. – T. 1. – № 2. – S. 54–65.
11. Maslov A. G. Dalnie predely chelovecheskoy psikhiki (The Farthest Limits of the Human Psycho) / A. G. Maslov ; [per. s angl. A. M. Tatybaevoy ; nauch. red., vstup. st. i komment. N. N. Akulinoi]. – Sankt-Peterburg : Evraziya, 1999. – 432 s.
12. Noveishiy slovar' inostrannykh slov i vyrazheniy [New Dictionary of Foreign Words and Expressions] / [sostavitel' V. Serov]. – M. : AST, Minsk : Kharvest, 2002. – 976 s.
13. Kononenko B. I. Bol'shoy tolkovyy slovar po kulturologiyi [Big Dictionary of Cultural Studies] / B. I. Kononenko. – Moskva : Vechе : AST, 2003. – 512 s.
14. Batishchev G. S. Filosofskaya kontseptsiya cheloveka i kreativnosti v naslediyi L. S. Rubinshteina [The Philosophical Concept of a Human and Creativity in the Heritage of L. Rubinstein] / G. S. Batishchev // *Voprosy filosofii* [Philosophical Questions]. – 1989. – № 4. – S. 96–109.
15. Estetika [Aesthetics] : [pidruchnyk] / [Levchuk L. T., Panchenko V. I., Onishchenko O. I., Kucheruk D. U. ; za red. L. T. Levchuk]. – [2-ge vyd., dop. i pererobl.]. – Kiev : Vyshcha shkola, 2006. – 431 s.
16. Mezhuев V. M. Kultura kak problema filosofii [Culture as a Problem of Philosophy] / V. M. Mezhuев // *Kultura, chelovek i kartina mira* [Culture, Human and World's Picture] : [sb. st.]. – M. : Nauka, 1987. – S. 300–331.

Матеріал надійшов до редакції 11.09. 2013 р.

Попович Е. В. Философское измерение творческого потенциала личности.

На основе психологического и культурологического подходов исследована сущность феномена креативности. Выявлено, что понятие "креативность" личностно ориентированное, тогда как "творчество" указывает на реальную деятельность и ее результаты. Существующие психологические концепции к анализу творческого потенциала личности сосредоточены на интерпретации феноменологии творческой одаренности, в частности, проявлениях дивергентного мышления, актуализации интеллектуальной активности, на интегрированных качествах личности. В культурологическом дискурсе на первый план выходит не создание материальных вещей, продуктов или процесс их создания, а субъективное познание индивидом феноменальной и смысловой сущности мира. Креативность является сложной интегративной характеристикой личности, основанной на выявлении взаимосвязей тех психических явлений, которые наиболее полно отражают ее творческие черты. Структуру креативности составляют мотивационные, интеллектуальные, коммуникативные, эмоциональные компоненты этого новообразования.

Ключевые слова: творчество, креативность, креативная деятельность, креативный потенциал, личность, культуротворчество, глобализация.

Popovych O. V. Philosophical Measuring of a Personality's Creative Potential.

The actuality of the subject of the investigation is caused by globalization processes, which lead to drastic changes in cultural measures of human activities. Under conditions of increase in the value of human intellectual, cultural and other types of capital, the problem of determination of the actualization factors of the creative potential of a person, who is able of making the creative contribution into the society's knowledge, seems to acquire the paramount importance. Up to now the investigation of the problem of the person's creativity remains eclectic and not agreed conceptually. The author, being well aware of the fact that it is difficult to present the universal concept of the essence of the person's creative potential in the framework of one article, puts as her objective to investigate the essence of the phenomenon of creativity and reveal the examples, which determine the possibility of realization of the person's creative activity. It is important to pay attention to the special notion of "creativity" (meaning "creative ability"), which was used for the first time in 1922 by D. Thompson, an American scholar for evaluation of the human possibility to go beyond stereotype ways of thinking. In general, in psychology the attention is paid to the fact that creativity can be revealed in the creative thinking, senses, communication and separate types of activity, like an ability to generate unusual ideas, to decline from traditional methods of thinking or quickly solve problematic situations. All this can characterize both the person and products or results of his / her activity, as well as the process of their creation; it completely corresponds to the meaning of the "creativity" term. The modern culturological reflection, taking into account the consequences of the globalization influence upon cultural phenomena, determines creativity as the basis of the cultural creation. Creativity is considered as the creative activity, akin to the notion of a creative process; creativity is understood to be a characteristic of a process, peculiarities of its motion, rather than the process itself; it is considered as a characteristic of a person's life, a special method of individual's solving some tasks, whatsoever. The attention, within the limits of the culturological approach, is focused on the links between creativity and the process of social adaptation, while other approaches express ideas of the sign of the adaptation absence, which is typical for creative individuals. The determination of the ontological status of creative processes in the culturological reflection requires paying attention to actual activities of the subject of creativity, aimed at the realization of the creative potential, its forms and prerequisites. Moreover, the idea of creativity is a modern concept of the philosophic and culturological reflection of the human existence in the global cultural environment, corresponding to the post-modern situation and it actually is a culturological vision of the person's creative activities, irrespective of the level of his / her being, the sphere of his / her activities, like arts, science, engineering, politics, economics. It is symptomatic that the individual's creative potential reflects a universal value of the cultural creation in the philosophic-cultural reflection. Based on psychological and cultural approaches the essence of the phenomenon of creativity is investigated. It was found that the notion "creativity" is personally oriented, while "creative work" refers to the actual work and its results. Existing psychological concepts for the analysis of the individual's creative potential are focused on the interpretation of phenomenology of the creative talent, particularly on manifestations of divergent thinking, actualization of intellectual activity, integrated qualities of the creative personality. In the culturological discourse a subjective learning by the individual of the phenomenal and substantive nature of the world comes to the forefront rather than the creation of material things, products or the process of their creation. Creativity is a complex integrative personal characteristic, based on identifying the relationships of those mental phenomena which most completely reflect its creative features. Motivational, intellectual, communicative, emotional components of the new phenomenon made a structure of creativity.

Keywords: creative work, creativity, creative activities, creative potential, personality, culture making, globalization.